

Livet av Havnes

Arbeidskompendium for 8-10. trinn.

Livet av Havnes er en digital DKS-produksjon som viser poeten Eirik Havnes i en reise igjennom Oslo, mens han leser et dikt på 45 minutter. Teksten er skrevet på rim, og tar for seg livsløpet fra unnfangelse til død. Teksten består av ti separate dikt, som favner om en rekke problemstillinger og tematikker som også faller inn under læreplanverket.

Dette kompendiet er tenkt som et arbeidsverktøy en kan bruke i etterkant av å ha sett filmen, for å kunne ta med seg noe av materialet videre inn i undervisningen hvis det passer seg. Kompendiet er delt inn i to deler.

Første del består av en rekke problemstillinger og spørsmål knyttet til forskjellige tematikker som diktet omhandler. Disse er sortert etter fag, med referanse til hvert enkelt fags læreplan. Mange av spørsmålene har overlappende tematikker med andre fag, eller passer inn i det tverrfaglige programmet "Folkehelse og livsmestring".

Andre del er et sett med arbeidsoppgaver knyttet til norskfaget. Oppgavene omfatter både praktisk tekstproduksjon og teoretiske tekstanalyser. Begge deler med fokus på diktsjangeren og bruk av rim.

Enkelte sitater fra diktet blir brukt i kompendiet for å sette spørsmålene i kontekst.

Disse sitatene er skrevet i kursiv helvetica.

Hvis det skulle være ønskelig å bruke utdrag fra de 10 forskjellige diktene i undervisningen ligger disse tilgjengelig på DKS sine temasider for produksjonen.

Hver del er knyttet opp til diverse kompetansemål fra den nye læreplanen *Kunnskapsløftet 2020*, disse er samlet på neste side.

Læreplanmål:

Naturfag

beskrive hvordan forskere har kommet fram til evolusjonsteorien og bruke denne til å forklare utvikling av biologisk mangfold

gi eksempler på og drøfte aktuelle dilemmaer knyttet til utnyttelse av naturressurser og tap av biologisk mangfold

Krle

utforske etiske ideer fra sentrale skikkelser i filosofihistorien og anvende ideene til å drøfte aktuelle etiske spørsmål

utforske og presentere sentrale trekk ved kristendom og andre religions- og livssynstradisjoner og deres utbredelse i dag

reflektere over eksistensielle spørsmål knyttet til det å vokse opp og leve i et mangfoldig og globalt samfunn

identifisere og drøfte aktuelle etiske problemstillinger knyttet til menneskerettigheter, bærekraft og fattigdom

undersøke og presentere sentrale ideer fra livssynshumanisme og andre ikke-religiøse livssyn

Folkehelse og livsmestring

Temaet skal bidra til at elevene lærer å håndtere medgang og motgang, og personlige og praktisk utfordringer på en best mulig måte.

Aktuelle områder innenfor temaet er fysisk og psykisk helse, levevaner, seksualitet og kjønn, rusmidler, mediebruk, og forbruk og personlig økonomi. Verdivalg og betydningen av mening i livet, mellommenneskelige relasjoner, å kunne sette grenser og respektere andres, og å kunne håndtere tanker, følelser og relasjoner hører også hjemme under dette temaet.

I KRLE handler det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring om at elevene skal få utforske eksistensielle spørsmål og svar. Arbeidet med faget gir elevene kunnskap om menneskeverdet og hvordan dette forankres i ulike religioner og livssyn.

Menneskeverdet:

Formålsparagrafen bygger på menneskeverdets ukrenkelighet og at alle mennesker er like mye verdt, uavhengig av hva som ellers skiller oss

Bærekraftig utvikling:

Elevene skal få forståelse for at handlingene og valgene til den enkelte har betydning. Temaet rommer problemstillinger knyttet til miljø og klima, fattigdom og fordeling av ressurser, konflikter, helse, likestilling, demografi og utdanning

Norsk:

sammenligne og tolke romaner, noveller, lyrikk og andre tekster ut fra historisk kontekst og egen samtid

å kunne gi uttrykk for egne følelser, tanker og erfaringer, noe som er viktig for å håndtere relasjoner og delta i et sosialt fellesskap.

gjenkjenne og bruke språklige virkemidler og retoriske appellformer

uttrykke seg i ulike sjangre og eksperimentere med sjangre på kreative måter

bruke fagspråk og kunnskap om grammatikk, tekststruktur og sjanger i samtale om og bearbeiding av tekster

utforske og reflektere over hvordan tekster framstiller unges livssituasjon

informere, fortelle, argumentere og reflektere i ulike muntlige og skriftlige sjangre og for ulike formål tilpasset mottaker og medium

Naturfag:

Dikt nr. 1 omhandler liv på et rent teknisk, men også filosofisk plan. Diktet snakker direkte om evolusjonen, men stiller også noen mer åpne spørsmål om hva liv er, og hvordan forskjellige former for liv skiller seg fra hverandre.

*Tenke du nokken over at et går an å trekke
ei sammenhengende arverekke
igjennom alt liv som nokken sinne har eksistert på jorda
ett DNA, kopiert og replikert uendelig mange ganga
fra det første livet på jorda, heilt frem til du blei unnfanga*

*tenke du nokken gang på det?
når du ser de sjøl i speile
inni der et ste, der finnes e*

*det som ligge et sted der inne
bak pupill og nerva og netthinne
finnes jeg'et
som ei abstrakt samling minne
men som ikkje en gang veie
så mykje som et gram
og likavel romma de sjøl, og heile din verden på en gang*

Spørsmål til elevene:

- 1 - Hva er "liv"? Hva vil det si at noe er levende?
- 2 - Hva er forskjellen på å si at et tre lever og at en hund lever, eller et menneske?
- 3 - I diktet sies det at ett DNA har blitt til alt liv på jorden. Stemmer dette?
Hva fantes før det? Og hvordan kan en form for liv forandre seg og bli til noe nytt?
- 4 - Hvor lenge har mennesket eksistert som art? Hva var mennesket før det?
- 5 - Hvor i hjernen sitter bevisstheten?

KRLE:

Dikt nummer 10 omhandler døden, men stiller egentlig flere spørsmål enn svar. Noen av disse spørsmålene har forskjellige religioner forskjellige svar på.

*finnes det en endelig åndelig endestasjon
himmel og helvete, eller reinkarnasjon?
blir du plutselig i ett med universet, og får sjelefred?
og e det på et spesifikt sted?
bare i en anna dimensjon?
eller e det bare en håpefull visjon?*

- 1 - Hvordan forklarer de fem verdensreligionene hva som hender etter døden?
- 2 - Hva skiller den katolske og den lutherske kirke fra hverandre i deres syn hva som skjer etter døden?
- 3 - Hva tror *du* skjer etter døden?

Dikt nummer 1 handler om hva et liv er, og hvordan "du blir du", men det handler også om hvordan alle andre i verden har fått sitt liv.

*tenke du nokken gang på det?
på sannsynligheten for at den duen som e du
kunne blitt født et anna ste
mellom ei jordhytte og ei ku
i et land som ikkje en gang får nyhetsdekning på NRK7
med en barnedødelighet på sikkert femti prosent
og at du e analfabet om du overleve har vel omtrent
samme sannsynlighet som at du har en korrump president
du får ikkje en gang en egen identitet før livet e satt på vent*

- 4 - Menneskerettighetene sier at det finnes noen universelle rettigheter for alle mennesker. Gi eksempler på fem forskjellige typer menneskerettigheter.
- 5 - Kan du bruke diktet ovenfor for å argumentere for hvorfor vi burde ha universelle menneskerettigheter?
- 6 - Hvem har laget menneskerettighetene?
- 7 - Hvem passer på at vi følger menneskerettighetene?

I dikt nummer 10 dukker det opp en sammenligning mellom en hund og et menneske.

*ka e forskjellen på livet mitt,
og en hund sitt?
e bevissthet absolutt?
kan vi si, heilt resolutt
at der begynne livet,
og der tar det slutt?
eller kan det hende at bevissthet e nokke vi må gradere
fra å bare agere til å kunne abstrahere og sjølreflektere?
vil det da si at en hund dør bare sånn passe, mens vi dør masse?*

8 - Hva tenker du om passasjen om hunden? Hva er forskjellen på bevisstheten til en hund og et menneske?

9 - Burde vi gi dyr egne rettigheter, på lik linje med menneskerettighetene? I så fall, hvilke rettigheter kunne det ha vært?

Ekstra vanskelige oppgaver - Fri vilje:

Både dikt nummer 1 og 7 tar opp begrepet fri vilje. Med dette begrepet menes ofte evnen vi mennesker har til å bestemme over våre tanker, valg og handlinger. Men mange filosofer diskuterer om hvorvidt vi mennesker har fri vilje eller ikke.

*e har enda ikkje snakka om korvidt vi har fri vilje
om bevisstheten din egentlig e fri
for om du e sulten eller kåt eller trist eller lykkeli
e det jo bare kjemi
som evolusjonen har putta inn i hjerna di*

10 - Evolusjonen har gjort at vi fordøyer noen typer mat bedre enn andre, for eksempel klarer vi å fordøye frukt og grønnsaker, men ikke gress og mose. Derfor har evolusjonen også gjort det slik at vi liker smaken av frukt og grønt, men ikke smaken av gress. Hvis du får tilbudet mellom å spise en tallerken med frukt og en tallerken med gress, er det valget du tar et fritt valg? Har du fri vilje når du liker en type mat men ikke en annen?

11 - Vi kan ikke velge hvor i verden vi er født, hvem foreldrene våre er, hvilken oppvekst vi har, eller hvilken personlighet vi har. Likevel påvirker disse tingene hvordan vi oppfører oss og hvilke valg vi tar. Du har heller ikke valgt å se denne filmen, eller måtte gjøre disse oppgavene, om det er dårlig vær ute eller om du har en skikkelig dårlig dag. Hvis du velger å svare på denne oppgaven, og noen andre i klassen ikke gjør det; er det et fritt valg, eller er det bare et resultat av alle de faktorene som nettopp har blitt beskrevet? Finn argumenter for og imot.

Folkehelse og livsmestring:

I dikt nummer 2 snakker Eirik om å kunne dra tilbake i tid og gi råd til seg selv.

Nokken ganga har e litt lyst til å kunne reise tilbake i tid,
med all den kunnskapen e har no,
og fortelle den lille pjokken en ting eller to
at den genseren e maste og maste for å få ,
kanskje e det støggeste e har hatt på
og om nokken år, e alt snudd opp ne
da e det den du lika som e forelska i de

1 - Hvis du kunne dratt tilbake til barneskolen. Hvilke råd ville du gitt til deg selv?

2 - Når Eirik leser diktet er han 30 år, og vil si noen ord til seg selv på ungdomskolen.
Hva tror du at du vil si til deg selv på ungdomskolen når du blir 30 år?

Diktet snakker også om hvordan vi oppfører oss mot hverandre, og snakker om begrepet å "oppføre seg som en voksen".

at folk som e femten ikkje e voksne
at sjøl om folk snakka om å oppføre se som voksne,
vil det ikkje si at voksne folk kan å oppføre se
ikkje for å skuffe de
men en del folk e faktisk like jævlig når dei e 43

3 - Nevn to eksempler på hvordan voksne mennesker, for eksempel politikere, ikke alltid oppfører seg "som voksne".

4 - Både voksne og ungdommer mobber andre, selv om de vet at det ikke er greit.
Hva tror du er grunnen til at de gjør det likevel?

5 - Hva tror du en 30-åring som mobbet andre på ungdomskolen ville sagt til seg selv om den kunne dratt 15 år tilbake i tid?

6 - Hva tror du en person som har blitt mobbet vil si til seg selv i samme situasjon?

7 - Hvis en som mobber og en som har blitt mobbet møtes igjen når de er 30 år gamle. Hva tror du de har lyst til å si til hverandre?

I dikt nummer 2 finner du også denne passasjen:

men det e så mange ting du skal rekke.
Må rekke å henge med i gjengen og drikke,
rekke å få puppa og hår på pikken
du må passe på å rekke den bussen eller den trikken,
rekke å ligge, rekke å jobbe, rekke å shoppe, rekke å engasjere de,
markere de, finne en hobby som inspirere de,
som du kan vise så folk kan applaudere de
søke en skoleplass som akseptere de
og som i fremtida skal definere de
og gjerne gi en jobb som akslerere de
til kapital du kan investere me
slik at du kan førtidspensjonere de

korsen skal du rekke det?

8 - Ungdommer i dag lever med et stort press om å prestere, både sosialt og faglig. Noen ganger omtales dere som "generasjon prestasjon". Nevn tre ting, situasjoner eller personer som er med på å legge press på ungdommer for å prestere.

I dikt nummer 4 opplever hovedpersonen at forholdet til vennene sine og kjæresten sin ikke er slik de en gang var.

du e på vei inn i ei heilt jævlig ti
for mitt oppi alt det her, kor du har funne de sjøl
dine interesse og verdia og e godt på vei
for å finne ditt egentlige jeg
så har dine venna gjort det samme,
men dei har funne nokken andre
på vei i ei ega retning, som du ikkje kan forandre
og hvis dokke for gamle dagers skyld prøve å henge med hverandre

så blir ting bare ikkje heilt slik dei va før
du ser at folk tar andre val i livet, enn du gjør
heilt plutselig,
funka ikkje ting med kjæresten din som det alltid har gjort
dokke som skulle være sammen for evig ti, dokke sklir liksom bare bort
også e det slutt

Mange vennskap begynner og slutter i løpet av livet, uten at det trenger å bety at man er uvenner eller har kranglet om noe. Noen ganger forandrer man seg på forskjellige måter.

9 - Gi tre forskjellige eksempler på hvordan venner kan forandre seg i forskjellige retninger.

10 - Se for deg at du og en god venn har begynt på forskjellige videregående skoler. Hva kan dere gjøre for å fortsette å være venner selv om dere forandrer dere?

Bærekraftig utvikling

I dikt nummer 6 er det en lang sekvens som handler om klimaendringene.

det har jo allerede vært fem masseutryddelsa på jorda før
kor opp mot 95% av alle arta på jorda dør

og no har vi kommet frem, dithet
kor vi ser prognosane peaka igjen
slik som dei bør
når vi gjør som vi gjør
men dinne gangen
e det ingen ingen meteora
som skal pløye krater på jorda
dinne gangen
e det bare hjerne som e tette
som bare legge til rette
for den endelige aftensangen

1 - Det siste året har det pågått rettsak hvor Greenpeace og Natur og Ungdom har saksøkt staten Norge for å bryte grunnlovens paragraf 112.

Hvem er ansvarlig for klimaendringene? Er det alle vi som lever på jorden nå, eller politikerne, eller de som allerede har levd lenge og har sluppet ut en stor mengde klimagasser?

§ 112.

Enhver har rett til et miljø som sikrer helsen, og til en natur der produksjonsevne og mangfold bevares. Naturens ressurser skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterslekten.

Borgerne har rett til kunnskap om naturmiljøets tilstand og om virkningene av planlagte og iverksatte inngrep i naturen, slik at de kan ivareta den rett de har etter foregående ledd. Statens myndigheter skal iverksette tiltak som gjennomfører disse grunnsetninger.

2 - Filosofene Immanuel Kant og John Stuart Mill representerer hver sin tradisjon innen læren om rett og galt: pliktetikk og konsekvensetikk.

- Pliktetikk tar utgangspunkt i at noen etiske regler alltid skal følges, og at man har en *plikt* til å følge disse. For eksempel: Du skal ikke lyve, eller du skal ikke drepe.

- Konsekvensetikk er opptatt av at *konsekvensen* av handlingene vi gjør skal komme flest mulig til nytte og gi størst mulig lykke i verden.

Hva tror du at disse to filosofene hadde ment er rett og galt å gjøre for å løse klimakrisen? Hvordan er pliktetikk moraletikk forskjellig på dette feltet?